

OPETUSHALLITUS
UTBILDNINGSSTYRELSEN

Osallisuus varhaiskasvatuksessa

Osa 2: Osallisuus perushoidon tilanteissa

Elina Kataja

”Lapsi palasi joululomalta uuden villahaalarin kera. Villahaalari oli niin upea juttu, että se oli päällä koko aamupäivän. Lounaan jälkeen lapsi ilmoitti nukkuvansa haalari päällä. Tiesin lapsen tuntien, että asia on nyt niin tärkeä, ettei villahaalarista hevillä luovuta, ja että lopputulos olisi todennäköisesti se, että haalari lähtisi lokeroon vain taistelun ja itkun kautta. Olin tuon matsin valmis käymään, mutta juteltuani lapsen kanssa ajattelin, että mä jouston tässä kohtaa ja annan hänen kokeilla. Kerroin, että villahaalarilla nukkuessa tulee varmasti kuuma, mutta voit sä kokeilla.

Lapsi pujahti peiton alle villahaalari päällään. Varttia myöhemmin lepohuoneen hämärästä kuului hiljainen kuiskaus: Mulla on ihan hirveen kuuma. Villahaalari riisuttiin sängyn viereen ja lapsi nukahti. Päivälevolta herätessä tärkein asia oli riemullinen ilmoitus siitä, että sä olit ihan oikeessa, eihän kukaan voi nukkua villahaalari päällä, kun sillä tulee ihan hirveen kuuma! Mitä lapsi olisi oppinut, jos olisin taistellut haalarin väkisin pois päältä? Hän olisi oppinut, että aikuinen on typerä, eikä antanut hänen nukkua sillä sen hetken tärkeimmällä vaatteella, kun nyt hän oppi kokemuksen kautta jotakin paljon olennaisempaa.”

Varhaiskasvatuksen ammattilaisen kommentti

Perushoidon tilanteet osallisuuden mahdollistajina – tai estäjinä

- Osallisuus on kasvatustilanteita, joka läpikäy koko arjen, myös perustoimintoihin liittyvät, päivittäin toistuvat tilanteet kuten ruokailu, pukeminen ja riisuminen, lepoaika ja hygieniasta huolehtiminen.
- Perushoidon/perustoimintojen tilanteet ovat isossa osassa lapsen päivää, ja samalla mitä suurimpia mahdollisuuksia osallisuuden toteutumiseksi - tai toteutumattomuudelle.
- Muistammeko ammattilaisina, miten paljon perushoidon tilanteisiin liittyy oppimispotentiaalia, mahdollisuuksia rakentaa yhteisöä, kokea osallisuutta ja tulla kuulluksi? Vai suoritamme nämä rutiinilla, nopeina siirtyminä?

”Lasten oikeuksissa on kyse pienistä asioista, ennen kaikkea kuuntelusta, kunnioituksesta ja toisen asemaan asettumisesta, usein niin, että aikuinen opettelee asettumaan lapsen asemaan. Joku on hitaampi ja verkkaisempi, ja hoputtamisen sijaan mun tehtävänä on antaa sen tehdä omassa tahdissaan. Pitäisi paljon enemmän kyseenalaistaa turhia sääntöjä. Kuka sen päättää, miksi maito annetaan vasta leivän kanssa, tai voiko leivän syödä ennen ruokaa – kuka sen määrittää, että se on tärkeää? Miksi se lapsi ei voi itse opetella miettimään, missä järjestyksessä se on paras se ruokansa syödä? Pedagogiikka tuskin on sitä, että määritellään, miten päin leipä voidellaan.

Tiimissämme pohdimme aiemmin ruokailua, ja löysimme hirvittävän määrän osin jopa tiedostamattomia sääntöjä, jotka ruokailua hallitsivat. Luopumalla näistä muuttui koko ruokailu miellyttävämmäksi, kaikin puolin rauhallisemmaksi ja merkityksellisemmäksi tilanteeksi, jossa ytimessä eivät olleet säännöt ja niiden valvominen, vaan yhteinen, mukava heti ruuan äärellä.”

Varhaiskasvatuksen ammattilaisen kommentti

Sääntöjä vai vuorovaikutusta?

- Kuinka paljon perushoidon tilanteita ohjaavat ikiaikaiset, kenties vailla pedagogisia perusteita olevat säännöt ohjaavat toimintaa?
- Ilman perushoidon tilanteissa piilevien sääntöjen, arvojen, uskomusten ja asenteiden auki purkamista noudatetaan herkästi rutinoitunutta, ryhmän hallintaan ja nopeisiin siirtymiin keskittyvää pedagogiikkaa, ja hukkaamme arjesta kohtaamisen, oppimisen ja yhteisen elämisen merkityksellisiä hetkiä.
- Perustoimintojen tilanteet, niiden arviointi ja suunnittelu tiimissä ovat keskeinen osa toiminnan pedagogista kehittämistä ja lapsen hyvän päivän rakentamista.

“Lapset mieltivät itse, mitä riisuvat päiväunille mennessään vai haluavatko riisua mitään päivävaatteistaan. Suurin osa meidän lapsista ei nuku, ainoastaan lepää jonkun aikaa satua kuunnellen ja kirjoja lukien, emmekä ole nähneet olennaiseksi määrittää aikuisen toimesta sitä, millaisilla vaatteilla lapsen on hyvä nukkua.

Joinain päivinä riisutaan ja joinain ei, joskus halutaan jättää vain se ihana mekko tai autopaita päälle. Olennaisempaa kuin se, millä vaatteilla levätään, on, että lepo hetkellä hetkeksi rauhoitutaan päivän puuhista ja että lepo hetki tuntuu miellyttävältä. Samalla lapsi oppii itse tunnustelemaan olotilojaan – milloin on kuuma, milloin kylmä, millä vaatteilla olisi hyvä levätä.”

Varhaiskasvatuksen ammattilaisen kommentti

Reflektoitavaa arjen tilanteisiin

- Mistä tekijöistä tilanne koostuu? Millaisilla arvoilla, asenteilla, oletuksilla ja uskomuksilla toimimme? Mitä haluamme lasten tilanteesta oppivan? Entä mitkä ovat menetelmämme siihen?
- Ovatko päivittäin toistuvat tilanteet osallisuutta ja kunnioittavaa kohtaamista sisältäviä? Saako lapsi itse vaikuttaa siihen, miten arjen toistuvat tilanteet on järjestetty? Ovathan kaikki ryhmän toimintatavat linjassa vasun tai esiopetussuunnitelman kanssa?
- *”Sensitiivisyys, vuorovaikutus ja lapsen tunteminen on tärkeintä. Sama lapsi voi tänään pystyä toimimaan helposti kavereiden kanssa, mutta seuraavana päivänä nyrkit heiluu koko ajan. Loistavaa, että eilen meni hyvin, tänään aikuinen kannattelee enemmän. Lapsi yrittää aina tehdä parhaansa, aikuisen tehtävä taas on hetkellä arvioida, kuinka paljon ja millaista apua ja tukea lapsi tarvitsee juuri tänään.”* (Varhaiskasvatuksen ammattilaisen kommentti)

”Meidän tehtävä on rakentaa lapsissa luottamusta itseensä, positiivista minäkuvaa, aktiivisuutta, oma-aloitteisuutta ja sellaista voimaa, että he kykenee tulevaisuudessa haasteissa luottamaan siihen, että elämä kantaa. Pienet muutokset antaa lapsille luottamuksen siihen, että vaikka jokin asia muuttuu ja on huomenna hiukan toisin, niin minun elämä ei putoa siitä.

Me esimerkiksi syödään monella eri tavalla, monessa eri paikassa. Sisällä, ulkona, retkellä, metsässä, pihalla ja niin edelleen. Lapset on tottuneet siihen, että voi ruokailla missä tahansa, kiposta, kuposta, lautaselta tai eväinä. Se ei oo iso asia meillä, se on luonnollinen juttu. Mutta jos me istutaan aina siinä yhden pöydän ääressä, yhdellä paikalla, ja tuolissa lukee vielä Milla ja Maija, niin lapsen kyky syödä rajoittuu omaan paikkaan, ja silloin me rakennetaan lapselle sielunmaisema, jossa mikään ei saa muuttua, tai minun elämä menee sekaisin.”

Varhaiskasvatuksen ammattilaisen kommentti

OPETUSHALLITUS
UTBILDNINGSTYRELSEN

Kiitos

